

สื่อสารมวลชนกับการส่งเสริมธรรมาภิบาล

Mass Communication and the Promotion of Good Governance

วราภรณ์ พงศ์ธรพิสุทธิ์
Waraporn Pongthonpisut
สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์
Program in Philosophy and Ethics
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Suan Sunandha Rajabhat University
E-mail : p_nonglek@hotmail.com
ศิวักร ชุตติวิทย์
Siwakorn Chutiwit
นักวิชาการอิสระ
Independent Academician
E-mail : niraso2222@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ประกอบด้วยการศึกษาเกี่ยวกับสื่อสารมวลชนทำหน้าที่เป็นสถาบันสร้างสังคมให้ดีขึ้น มีบทบาทอย่างสำคัญในด้านความโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล คำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิในการแสดงความคิดเห็น โอกาสในการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มพลังให้กับสมาชิกในสังคม การบริหารบ้านเมืองด้วยหลักธรรมาภิบาลจะต้องใช้สื่อสารมวลชนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนเพื่อให้เกิดค่านิยมและวัฒนธรรมธรรมาภิบาลอันจะนำไปสู่สังคมที่ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ศัพท์สำคัญ : สื่อสารมวลชน, การส่งเสริม, ธรรมาภิบาล

ABSTRACT

This article shows that mass communication is the institute which helps to promote the society and plays an important role of the integrity regarding the good governance. Mass communication is also considered in terms of the equality of people, the rights of expressing opinion, and the opportunity of recognizing and accessing the relevant information on order to increase the power of social members. The nation administration with the good governance needs mass communication to spread public relations towards people in order to build the value and culture of good governance that lead to the society where everyone can happily live together.

Keywords: mass communication, promotion, good governance

1. บทนำ

การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศจะมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคนในทุกกลุ่มทุกภาคส่วนของสังคมไทย ให้มีพื้นฐานทางจิตใจที่ยึดมั่นในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และความรอบรู้ อันเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างมีเหตุมีผล รู้จักสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองไทยตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สามารถนึกพลังเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการและพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับระบบโครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารจัดการประเทศบนหลักธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย สำหรับประเทศไทยแม้ว่าจะเข้าสู่ยุคสื่อดิจิทัลอย่างเต็มตัว และเทคโนโลยีในระบบดิจิทัลก็ได้รับการพัฒนาให้มีความทันสมัย ประเทศไทยมีการใช้สื่อใหม่และสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาล หรือเปลี่ยนแปลงสังคมน้อยมาก ยังติดปัญหาหลายประการ เราต้องพัฒนาการใช้สื่อและหาวิถีทางเพื่อให้เกิดการใช้สื่อใหม่ในส่งเสริมธรรมาภิบาล รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี หรือนวัตกรรม เพื่อช่วยให้สร้างความตระหนัก และความตื่นตัวในเรื่องธรรมาภิบาล

การสื่อสารคือ การมีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร (Information Signs) การสื่อสารจึงเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือบุคคลต่อกลุ่มบุคคล โดยใช้สัญลักษณ์ สัญลักษณ์ หรือพฤติกรรมที่เข้าใจกัน (Wilbur Schramm, 1954) โดยมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ คือ 1) ผู้ส่งสาร 2) สาร 3) สื่อ และ 4) ผู้รับสาร ยังหมายรวมไปถึงปฏิสัมพันธ์ที่ต่อกันระหว่างผู้สื่อสาร ทั้ง 2 ฝ่าย อันจะเป็นตัวนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของความหมาย (Meaning) เฮร์เบิร์ต มาคคูเซ (Herbert Marcuse) ได้วางรากฐานการวิพากษ์สังคมไว้ในหนังสือเรื่อง มนุษย์มิติเดียว (One-dimensional Man, 1964) โดยให้เหตุผลว่า สังคมที่ก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรม ได้สร้างสรรค์ความต้องการที่ผิดๆ ขึ้นมามากมาย ซึ่งได้นำองค์ประกอบทั้งหลายเข้าสู่ระบบของการผลิตและการบริโภค ทั้งสื่อสารมวลชน และการโฆษณา ต่างผลิตซ้ำระบบบริโภคนิยมที่มีอยู่และพยายามที่จะกำจัดซึ่งความเห็นต่าง ความตรงกันข้าม และการวิพากษ์วิจารณ์ออกไป ผลลัพธ์จึงทำให้เกิดลักษณะสากลที่มีมิติเดียวทางความคิด และพฤติกรรม โดยมุ่งความสนใจไปที่ศักยภาพของโครงสร้างสูงสุด (Superstructure) โดยเฉพาะในรูปของสื่อมวลชนที่เข้าไปทำลายหรือล้มล้างกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจตามที่ได้มีการพยากรณ์เอาไว้ วิถีทางแห่งประวัติศาสตร์จะดำเนินไปอย่างผิดพลาดเพราะชนชั้นที่มีอิทธิพลหรือชนชั้นที่ครองอำนาจอยู่ได้นำเอาอุดมการณ์ของชนชั้นล่างมาใช้เป็นเงื่อนไขหรือการกำหนดโครงสร้างทางเศรษฐกิจ (โครงสร้างส่วนล่าง) โดยการทำให้ชนชั้นแรงงานอ่อนแอลงหรือโดยการลบล้างหรือกลืนชนชั้นกรรมาชีพอ่างมีขั้นตอน ผ่านการใช้วัฒนธรรมมวลชน (Mass Society) เนื่องจากวัฒนธรรมมวลชนมีความสำคัญต่อมนุษย์ มีลักษณะเป็นสากลและมีลักษณะในเชิงการค้า อาศัยความสำเร็จในการผูกขาดด้านเงินทุนของชนชั้นที่ครองอำนาจ ระบบการผลิตสินค้าและบริการเพื่อขายคราวละมาก ๆ (Mass Production) และความรู้ทั้งหมดยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของระบบทุนนิยม ก็ยังจะพัฒนาให้ระบบทุนนิยมเติบโตขึ้นไปอีก การเชื่อในเหตุผลทางเทคโนโลยี ลัทธิบริโภคนิยม ความพึงพอใจชั่วคราว และการไม่มีความแตกต่างของชนชั้น ทำให้สินค้าถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของกระบวนการเหล่านี้ ทำให้เกิดการขาดความเป็นอิสระของบุคคลและของชนชั้น บุคคลหรือชนชั้นใดก็ตามจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่น สิ่งอื่น หรือชนชั้นอื่น ภายใต้ขอบเขตของภาพพจน์ร่วมกันของระบบทั้งหมด สื่อสารมวลชนจึงต้องเน้นคุณธรรมของสื่อ มีธรรมาภิบาลในตนเองมีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และเป็นเครื่องมืออย่างสำคัญในการประชาสัมพันธ์เพื่อการสร้างธรรมาภิบาลด้านการบริหารปกครองที่เข้มแข็ง พอเพียง และยั่งยืน ในประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดของ

หลักธรรมาภิบาลเข้ามาใช้ในฐานะเป็นกระแสหลักของการปฏิรูประบบการเมืองการปกครอง เนื่องจากถูกวิจารณ์ว่าเกิดความล้มเหลวทางการเมืองและการบริหารโดยสาเหตุมาจากการคอร์รัปชันของนักการเมือง และการบริหารบ้านเมืองไม่มีความโปร่งใส ตรวจสอบความโปร่งใสได้ยาก ขาดประสิทธิภาพและกลไกที่ดีในการบริหารและไร้ประสิทธิภาพ ในปัจจุบันทุกฝ่ายยอมรับหลักธรรมาภิบาล ซึ่งสื่อมวลชนเป็นหน่วยที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาลโดยตรงและต้องมีธรรมาภิบาลเป็นหลักในการขับเคลื่อน

สื่อสารมวลชนเองก็ต้องมีธรรมาภิบาลและทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ สืบเนื่องมาจากโดยทั่วไปแล้วการแสดงความรับผิดชอบของสื่อมวลชนมีเพียงมิติทางด้านกฎหมายเท่านั้น คือ ถ้าไม่ผิดกฎหมาย ก็ถือว่าใช้ได้ ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อในด้านอื่น ๆ เพราะเชื่อว่ากฎหมายเป็นเกณฑ์ตัดสินที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ดังนั้นการยึดแค่กฎหมายเพียงอย่างเดียวจึงเป็นแนวคิดที่ยอมรับได้ในระดับมาตรฐานหรือระดับต่ำเท่านั้น แต่ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในพหุสังคม

2. สื่อสารมวลชนกับการเปลี่ยนแปลงสังคม

การใช้สื่ออย่างใหม่และสื่อสังคมเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยมีการใช้เพื่อนำเสนอข่าวสารเปิดช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และดึงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมือง แต่ผู้ใช้สื่อใหม่หรือสื่อสังคมในประเทศไทยมีลักษณะใช้เพื่อไว้อวยวาทย์ ปลุกกระแส และภาครัฐยังไม่มีบริการพื้นที่สาธารณะให้ประชาชน จึงต้องพิจารณาผลของการสื่อสารมวลชน นั่นคือ สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากที่ทำการสื่อสารและผลนั้นอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมของผู้รับสาร สื่อสารมวลชนอาจเป็นปฏิบัติการทางจิตวิทยาอย่างเข้มข้นเพื่อผลทางการเมืองของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพราะการสื่อสารมวลชนย่อมสร้างประสิทธิผลที่สูงในเชิงการเมืองได้ แต่ก็มักขาดคุณค่าในเชิงมนุษยธรรม ดังเช่น ทฤษฎีเข็มฉีดยา (Hypodermic Needle Theory) ที่ได้เสนอว่าสื่อมวลชนสามารถอัดฉีด “สารอย่างเดียวกัน” แก่สมาชิกทั้งหมดของสังคมอย่างได้ผล และนำเสนอแนวคิดของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Process) ของสมาชิกในสังคม เพื่อส่งเสริมให้เกิดสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Conscientization) และกระบวนการเรียนรู้กัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เหมาะสมและเป็นที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในสังคม

ผลของสื่อสารมวลชน มี 4 ระดับคือ

1. ระดับปัจเจกบุคคล สารย่อมส่งผลกระทบต่อระดับปัจเจกบุคคลได้แก่ ด้านความนึกคิด ความรู้และความคิดเห็น ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม
2. ระดับกลุ่มหรือองค์กร คนตรี รายการบันเทิงต่างๆ มีอิทธิพลต่อการสร้างวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มเด็กและวัยรุ่น การโฆษณาที่ทำให้คนรุ่นใหม่ในวัยทำงานติดโทรศัพท์และนิยมสื่อสารกันด้วยภาษาเฉพาะกลุ่ม
3. ระดับสถาบันทางสังคม เช่น การเสนอข่าว ทำให้สถาบันต่างๆ ได้รับผลกระทบจนนำไปสู่การปฏิรูปในสถาบันนั้นได้
4. ระดับสังคมและวัฒนธรรม สารหรือรายการบางประเภทสามารถต่อยอดค่านิยม วัฒนธรรม ธรรมเนียม ประเพณีทั้งในด้านบวกและลบ ทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงหายไป หรือมีการเชิดชูวัฒนธรรมย่อยเพิ่มขึ้นมาแทนที่ก็ได้

เมื่อพิจารณาถึงผลของสื่อสารมวลชนต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมจึงต้องสนใจต่อบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยและวัฒนธรรมธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทย ด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ปลุกฝังจิตสำนึกการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล ยอมรับกฎกติกาเพื่อการอยู่ร่วมกัน ตระหนักในสิทธิหน้าที่เสรีภาพ ความเสมอภาค ค่านิยมที่สนับสนุนการ

ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้วยหลักธรรมาภิบาล การสื่อสารมวลชนต้องกระจายสู่ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนและผู้นำในสังคมเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดี พร้อมทั้งวางรากฐานกระบวนการประชาธิปไตยให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และเพิ่มประสิทธิภาพกลไกกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย รวมทั้งการเมืองให้เข้มแข็งและเป็นอิสระมากขึ้น สังคมจึงจะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมคุณภาพได้

3. สื่อสารมวลชนกับการพัฒนาสังคมที่อยู่ร่วมกัน

ในความเป็นจริงแล้ว สื่อบันเทิงได้แฝงมาซึ่งทัศนคติและความเชื่อบางประการ ซึ่งหากได้มีการตกย้ำซ้ำบ่อยๆ ย่อมส่งผลต่อความคิดของผู้รับสื่อ ดังที่จอร์จ เกอบเนอร์และคณะ (Geroge Gerbner, 1986) ได้ชี้ถึงอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อมนุษย์และสังคมระยะยาว ซึ่งสื่อโทรทัศน์มีส่วนสร้างให้สังคมคิดไปในทางใดทางหนึ่งร่วมกัน โดยสื่อโทรทัศน์ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางของการสร้างสังคมที่ประชาชนส่วนมากให้มีพฤติกรรมและบทบาทเดียวกัน ทั้งนี้ สิ่งที่แฝงมากับสื่อต่างชาติเป็นขั้นตอนการครอบงำอยู่ในกระบวนการของลัทธิทุนนิยมและการทำให้เป็นเนื้อเดียวกันข้ามโลก การได้รับอิทธิพลจากสื่อที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะผู้บริโภคสื่อในกลุ่มที่อาจไม่มีประสบการณ์หรือพื้นฐานความรู้ ขาดทัศนคติที่จะสามารถรู้เท่าทันและโต้ตอบได้อย่างทันท่วงที เช่น เด็กและเยาวชน กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา หรืออาจถูกโฆษณาที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์เพื่อลวงล่อให้เกิดความอยากได้ อยากมี อยากบริโภค ตามลัทธิบริโภคนิยม เช่น การต้องใช้สินค้าราคาแพง การใช้โทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ๆ การไปท่องเที่ยวต่างประเทศเพราะค่าเครื่องบินถูก การสร้างสังคมเกินจริงเช่นนี้ ย่อมทำให้ประชาชนเกิดความฟุ้งเฟ้อ ใช้จ่ายเกินตัวและขาดความพอเพียง ในอีกด้านหนึ่ง การขาดความมีเหตุมีผลและความพอประมาณก็ทำให้ผู้ป่วยหลงเชื่อว่าอาหารเสริม สูตรยาพื้นบ้าน ยาผีบอก สามารถรักษาอะไรก็ได้ หรือแม้แต่ชาวไร่และชาวนาที่ต่างพากันไปซื้อปุ๋ยที่มีการโฆษณาว่าทำให้พืชพันธุ์เจริญงอกงามโดยไม่ไตร่ตรองว่าเหมาะสมกับพืชของตนหรือไม่ เป็นต้น ทำให้ประชาชนต่างได้รับผลกระทบเชิงลบและมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี สังคมเกิดปัญหาที่ไร้ทางออกจำนวนมาก

การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่คนทุกกลุ่มได้อยู่ร่วมกัน (inclusive society) เป็นการปรับบริบทของการสร้างความเป็นสมัยใหม่ของสื่อจากที่เคยแต่มุ่งเน้นความบันเทิงมาอยู่ที่การสร้างเนื้อหาสาระที่เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน นั่นคือ หากสื่อสารมวลชนใช้หลักปรัชญากระบวนการทัศน์หลังนวยุคสายกลางผลิตสื่อ และประชาชนใช้วิจารณญาณในการเลือกรับและใช้ประโยชน์จากสื่อ สื่อก็จะไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะเนื้อหาบันเทิงเท่านั้น แต่จะพัฒนาสื่อในภาพรวม ซึ่งประกอบด้วยกิจการบริการสาธารณะ กิจการบริการชุมชน และกิจการทางธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของคน โดยเฉพาะชนชายขอบแต่ละประเภทมีความหลากหลาย ในการรับรู้ เข้าใจ จดจำ และนำไปใช้ สังคมที่อยู่ร่วมกันนี้มีลักษณะเด่นอยู่ที่การอยู่ร่วมกันได้บนการยอมรับความแตกต่างหลากหลาย (Pluralism) คือ เน้นความหลากหลายในสังคม ทุกคนเป็นผู้มีคุณค่าในตัวของเขา และมีศักยภาพ (Potentiality) ที่จะกระทำการสิ่งต่างๆ ได้เมื่อมีเงื่อนไขเหมาะสม (ตรี บุญเจือ, 2558)

4. การบริหารบ้านเมืองด้วยธรรมาภิบาล

คำว่า “ธรรมาภิบาล” คนไทยบางส่วนมักทำความเข้าใจตามคำภาษาบาลีว่าหมายถึง การปกครองด้วยธรรมะ โดยไม่ได้เข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าเมื่อเกี่ยวข้องกับธรรมะย่อมเป็นเรื่องของศีลธรรม (morals) ไม่ใช่เรื่องของการบริหารปกครอง (governance) ศีลธรรมเป็นการทำดีเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด เป็นเนื้อเรื่องเชิงลึกของศาสนาที่มุ่งปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายของศาสนานั้นๆ เช่น การไปสู่โลกหน้าหรือหลุดพ้นจากกองทุกข์ ถือเป็นส่วนเสริมของสังคมเพื่อช่วยให้คนทำความดีด้วยความศรัทธาโดยไม่ต้องใช้อำนาจบังคับ เพราะหากใช้อำนาจบังคับก็ไม่ใช่เรื่องศีลธรรมเสียแล้ว แต่จะกลายเป็นเรื่องของกฎหมายซึ่งเป็นส่วนหลักของสังคม ดังนั้น

ความพยายามที่จะเอาศีลธรรมมาเป็นกฎหมายจึงเป็นการลดคุณค่าของศีลธรรมให้กลายเป็นเพียงเรื่องของกฎหมายเท่านั้น ทุกอารยธรรมล้วนให้คุณค่าศักดิ์ศรีของศีลธรรมสูงกว่ามาตรฐานทางกฎหมาย เพราะคำว่ามาตรฐาน คือ เกณฑ์ความประพฤติขั้นต่ำสุดที่สังคมยอมรับได้ แต่ศีลธรรมเป็นความประพฤติที่สูงกว่ากฎหมาย จึงไม่ควรดึงของสูงลงมาให้ต่ำ แต่ควรยกของสูงไว้ที่สมควรคือ ให้อยู่ในฐานะของศาสนาที่ช่วยเกื้อกูลโลก ช่วยสนับสนุนให้คนทำดีด้วยความศรัทธาในพระศาสนาและหลักธรรมคำสอน เป็นการทำดีด้วยใจที่ไม่ต้องให้การบังคับขู่เข็ญเหมือนอย่างกับทางกฎหมาย

คำว่า “ธรรมาภิบาล” นี้เป็นคำสร้างใหม่สำหรับคำในภาษาอังกฤษว่า good governance ซึ่งหากพิจารณาตามศัพท์ก็ไม่อาจจะแปลว่า “ธรรมาภิบาล” เพราะไม่มีรากศัพท์คำใดที่แปลว่า ธรรม ดังนั้นจึงทำให้เกิดความกำกวม หากเป็นการแปลที่ดีก็ควรแปลตรงตัวว่าเป็นเรื่องของการบริหารงานที่ดี คำว่า “ดี” ในที่นี้ก็ต่อนิยามให้ชัดเจนลงไปว่า “ดีเชิงประสิทธิภาพ” หรือ “มีประสิทธิภาพที่ดี” เพราะเป็นเรื่องของกระบวนการ กระบวนการที่ดีก็คือกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ กิรติ บุญเจือ (2556) เสนอให้มีการจำแนกชัดเจนว่าจะต้องแบ่งระดับของธรรมาภิบาลเป็น 1) เกณฑ์บังคับหรือเกณฑ์จำเป็น (necessary standard) ได้แก่ กฎหมาย 2) เกณฑ์เสริม (supplementary) ได้แก่ ศาสนา และ 3) เกณฑ์ส่งเสริม (supporting standard) เช่น สมาคม องค์กรอิสระที่มีอุดมคติจะทำอะไรก็ได้ที่กฎหมายบ้านเมืองและองค์การศาสนาของชาติครอบคลุมไม่ถึง

หลักปรัชญาที่เป็นหลักคิดสำคัญของธรรมาภิบาลเกิดจากแนวคิดมนุษยนิยม แนวคิดประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม การให้ความสำคัญกับประชาชน การมุ่งการบริหารจัดการที่ดี (Denhardt and Denhardt, 2003) จึงอาจสรุปได้ดังนี้

1. การมุ่งให้บริการแก่ประชาชน ระบบราชการไม่ใช่ระบบการกำกับดูแล แต่เป็นระบบที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนด้วย
2. ความต้องการสาธารณะ (social need) เป็นความสนใจร่วมและความรับผิดชอบร่วมกันของทุกฝ่าย
3. การให้คุณค่าแก่ประชาชนในฐานะพลเมือง ข้าราชการเป็นผู้ช่วยเหลือสังคม ไม่ใช่เน้นธุรกิจในระบบทุนนิยม
4. นโยบายและการปฏิบัติการต่างๆ ต้องต้องสนองความต้องการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
5. เน้นการสร้างค่านิยมใหม่ร่วมกันด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบาย
6. ประชาชนทุกคนต้องได้รับการเสริมศักยภาพ ระบบราชการจะต้องสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนและสร้างเป็นการเป็นผู้มีส่วนร่วมกับประชาชนบนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน

จากหลักปรัชญาและแนวทางการบริหารจัดการทำให้ทุกฝ่ายมีทรรศนะต่อธรรมาภิบาลว่าเป็นการบริหารงานที่ดีและประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2545) ที่ได้ประกาศไว้เป็นนโยบายของรัฐบาลไทย 6 หลัก ได้แก่

1. หลักนิติธรรม คือการตรากฎหมายกฎระเบียบข้อบังคับและกติกาต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรมตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิกโดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม กล่าวโดยสรุปคือ สถาปนาการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่กระทำกันตามอำเภอใจหรืออำนาจของบุคคล หลักนิติธรรมประกอบด้วย 7 หลักการคือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง ความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา

หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนุญ

2. หลักคุณธรรม คือการยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงามโดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมถือปฏิบัติได้แก่ความซื่อสัตย์สุจริตความเสียสละความอดทน ขยันหมั่นเพียรความมีระเบียบวินัย ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 3 หลักการคือ 1) หน่วยงานปลอดการทุจริต 2) หน่วยงานปลอดจากการทำผิดวินัย และ 3) หน่วยงานปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพนิยมและจรรยาบรรณ องค์ประกอบของคุณธรรมหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากคอร์รัปชันหรือมีคอร์รัปชันน้อยลง คอร์รัปชัน การฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือ corruption โดยรวมหมายถึง การทำให้เสียหาย การทำลาย หรือการละเมิดจริยธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติและกฎหมาย สำหรับพิษภัยของคอร์รัปชันได้สร้างความเสียหายและความเดือดร้อน และเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลในทางลบต่อคุณธรรมของการบริหารจัดการอย่างร้ายแรง

3. หลักความโปร่งใส คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้โดยการปรับปรุงระบบและกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใสมิการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพซึ่งจะเป็นการสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกันและช่วยให้การทางานของภาครัฐและภาคเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน หลักความโปร่งใสมิหลักการย่อย 4 หลักการคือ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านโครงสร้าง ความโปร่งใสด้านการให้ทุน ความโปร่งใสด้านการให้โทษ และความโปร่งใสด้านการเปิดเผยข้อมูล

4. หลักความมีส่วนร่วม คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญๆของสังคมโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมได้แก่การแจ้งความเห็นการไต่สวนสาธารณะการประชาพิจารณ์การแสดงประชามติหรืออื่นๆและจัดการผูกขาดทั้งโดยภาครัฐหรือโดยภาคธุรกิจเอกชนซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม หลักการมีส่วนร่วมมีหลักการย่อย 4 หลักการคือ การให้ข้อมูล การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน การวางแผนร่วมกันและการตัดสินใจ และการพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับสาธารณะชน

5. หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารตลอดจนคณะข้าราชการทั้งฝ่ายการเมืองและข้าราชการประจำต้องตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่งโดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการเพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆมีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันทีทั้งที่ยังรวมถึงความรับผิดชอบต่อผลงาน หรือปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้รวมทั้งการตอบสนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ เป็นเรื่องของความพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อ ความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบได้ โดยในแง่มุมมองของการปฏิบัติถือว่า สำนักรับผิดชอบเป็นคุณสมบัติหรือทักษะที่บุคคลพึงแสดงออกเพื่อเป็นเครื่องชี้ว่าไดยอมรับในภารกิจที่ได้รับมอบหมายและนำไปปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบมีหลักการย่อย 6 หลักการ คือ การมีเป้าหมายที่ชัดเจน ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการพฤติกรรมไม่เอื้อการทำงาน การมีแผนการสำรอง และการติดตามและประเมินผลการทำงานที่ชัดเจน

6. หลักความคุ้มค่า ผู้บริหารต้องตระหนักว่ามีทรัพยากรค่อนข้างจำกัดดังนั้น ในการบริหารจัดการจำเป็นจะต้องยึดหลักความประหยัด การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและความสามารถในการแข่งขัน

ทั้งนี้ความคุ้มค่าจำเป็นจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายไปที่ผู้รับบริการหรือประชาชนโดยส่วนรวมในการเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์สูงสุด

หลัก 6 ประการนี้มีที่มาจากสำนักงาน ก.พ. ซึ่งได้กำหนดไว้โดยได้เสนอเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ไม่ว่าจะเป็นหลักการใดก็ตาม ก็จะเห็นว่าหลักการทั้งหลายล้วนมีจุดมุ่งหมายที่จะรักษา “ความสมดุล” ในมิติต่างๆ ไว้เช่น หลักคุณธรรมก็คือ การรักษาสมดุลระหว่างตนเองกับผู้อื่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือตัวเองจนเดือดร้อน หลักความโปร่งใส เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ตรวจสอบ ก็เพื่อมุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นถึงความสมดุลดังกล่าวว่าอยู่ในวิสัยที่ยอมรับได้ หลักความรับผิดชอบก็ต้องสมดุลกับเสรีภาพที่เป็นสิ่งที่สำคัญของทุกคน และหลักความคุ้มค่าก็ต้องสมดุลกับหลักอื่นๆ เช่น บางครั้งองค์การอาจมุ่งความคุ้มค่าทางการแข่งขันจนละเลยเรื่องความเป็นธรรมหรือโปร่งใส หรือบางครั้งหน่วยงานโปร่งใสมากจนคู่แข่งล่งรู้ความลับที่สำคัญในการประกอบกิจการ ความสมดุลหรือลักษณะธรรมชาติจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของธรรมาภิบาล

การปฏิบัติธรรมาภิบาล คือ หลัก 6 ประการที่สร้างความสมดุลให้กับทุกภาคส่วน ตั้งแต่หน่วยย่อยที่สุดหรือระดับปัจเจกบุคคลไปยังหน่วยใหญ่ เช่น องค์กร สถาบัน สังคม ไปจนถึงระดับประเทศ เปรียบได้กับร่างกายและจิตใจจะต้องมีความสมดุลกัน จึงจะทำให้คนเรามีสุขภาพที่สมบูรณ์ ไม่เจ็บไม่ป่วย มีความสุขทั้งการทำงาน และการดำเนินชีวิต แต่เมื่อใดเกิดไม่สมดุลกันแล้ว ก็จะทำให้เกิดผลกระทบขึ้นได้ ความสมดุลจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากและเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องตระหนักรู้ไม่ใช่เป็นหน้าที่ของฝ่ายอำนาจรัฐแต่เพียงอย่างเดียว ธรรมาภิบาลจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกฝ่าย ทั้งประเทศ และทุกคนต้องร่วมแรงร่วมใจกันทำให้เกิดขึ้น

5. สื่อสารมวลชนกับธรรมาภิบาล

การติดต่อสื่อสารและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีผลกระทบในอีกที่หนึ่งเสมอ ดังนั้น การพัฒนาการเมืองการปกครองให้เป็นธรรมาภิบาลเพื่อเน้นการมุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางจะทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องสื่อสารการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การทำงานที่เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการทำงาน และการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมแก่สาธารณะและพลเมืองของประเทศไปสู่ประชาชน ในการนี้ย่อมจะเล็งเห็นได้ว่าสื่อสารมวลชนเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของสังคม ดังนั้น สื่อสารมวลชนต้องรับผิดชอบต่อสังคมเช่นเดียวกันกับสถาบันอื่น ๆ เมื่อสื่อมวลชนมีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคมมากจึงต้องมีธรรมาภิบาล ซึ่งในระดับรัฐได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเพื่อรับรองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชนได้อย่างกว้างขวาง โดยทั่วไปจะมีสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน ดังนี้

1. บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพนี้กระทำมิได้
2. การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่น จะกระทำมิได้
3. การห้ามหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเสนอข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็น หรือการแทรกแซงด้วยวิธีการใด ๆ จะกระทำมิได้
4. การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปพิมพ์หรือโฆษณาในสื่อมวลชน จะกระทำมิได้
5. เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย
6. รัฐจะให้เงินหรือทรัพย์สินอื่นเพื่ออุดหนุนกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่น จะกระทำมิได้

7. พนักงานหรือลูกจ้างสื่อมวลชนอื่นของเอกชนของรัฐเสนอข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นโดยไม่ตกอยู่ภายใต้สิทธิพลของเจ้าของและหน่วยราชการ แต่ต้องไม่ขัดต่อจริยธรรม

8. ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าของกิจการกระทำใด ๆ อันเป็นการแทรกแซงการเสนอข่าวหรือแสดงความคิดเห็นในประเด็นสาธารณะให้ถือว่าเป็นการจงใจใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบและไม่มีผลใช้บังคับ

9. คลื่นความถี่ในการส่ง วิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรของชาติ เพื่อประโยชน์สาธารณะให้มืองค์กรของรัฐที่มีอิสระองค์เป็นผู้จัดสรรคลื่น

10. การควบคุม การครองสิทธิข้ามสื่อหรือการครอบงำระหว่างสื่อมวลชนด้วยกันเองจะกระทำมิได้

11. ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการ หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์หรือโทรคมนาคมมิได้

เรื่องสิทธิของสื่อจึงแสดงให้เห็นถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนถือเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วยหลักธรรมาภิบาล เพราะมุ่งเน้นหลักความมีส่วนร่วมแลหลักความโปร่งใส อีกทั้งปัจจุบันอำนาจการสื่อสารไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ที่สถาบันสื่อแบบเดิม ผู้ที่มีอำนาจทางการสื่อสารไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีทุน หรือมีอำนาจทางการเมือง แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการผลิตหรือสร้างสรรค์เนื้อหาที่โดนใจผู้รับสื่อก็เพียงพอ ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากสังคมออนไลน์อย่างเช่น facebook, twitter ซึ่งเป็นกระแสที่เร็วและแรง และมีเสรีภาพมากจนไม่รู้ว่าจะสิ่งทีื่อนั้นส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างไรบ้าง ด้วยความเร็วและแรงของกระแสนี้ผู้ใช้สื่อทุกคนจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารมวลชน แม้จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เขาอาจไม่สามารถตั้งตัวหรือปรับตัวได้ทัน หรือกระทำการใดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้ทั้งในแง่การใช้สื่อและรับสื่อ การที่ไม่รู้ว่าตนเองทำตัวเป็นสื่อย่อมไม่รู้ว่าจะต้องมีขอบเขตและจรรยาบรรณอย่างไร อยากสื่ออะไรก็ทำได้ตามใจไม่ต้องกลั่นกรองเพราะถือว่าเป็นพื้นที่ส่วนตัวจึงมีสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่ การเข้าใจแบบนี้เป็นทรศนะที่อันตรายและส่งผลกระทบต่อสังคม ปัญหาทางสังคมอย่างใหม่นี้ได้ทำให้สังคมเสียสมดุลจนทำให้เกิดภาวะป่วยจึงต้องรีบแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน แต่การแก้ปัญหาโดยการการพุ่งเป้าหมายไปจัดการควบคุมกับผู้สื่อสารด้วยกฎหมายเพียงอย่างเดียวนั้นเป็นสิ่งที่ยากและเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ การที่จะกำจัดสื่อที่ไม่ดีให้หมดไปจึงเป็นเรื่องที่ขัดกับหลักธรรมาชาติ การบังคับควบคุมด้วยกฎหมายจึงเป็นการแก้ปัญหาที่รอวันระเบิดเพราะผู้ที่ถูกบังคับจะคิดว่าตนถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพ ดังนั้นการแก้ปัญหาสื่ออย่างไม่บังคับจึงต้องใช้กระบวนการธรรมาภิบาล นั่นคือ สถาบันสื่อก็ต้องขับเคลื่อนธรรมาภิบาลด้วย กระบวนการสำคัญคือ การอบรมในเรื่องจริยธรรมอย่างต่อเนื่องให้กับผู้ใช้สื่อและผู้รับสื่อในสังคมไทย เพื่อที่จะตระหนักรู้ ถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตน ทั้งนี้สื่อมวลชนเองก็ทำหน้าที่ในการสื่อสารประชาสัมพันธ์หลักหลักธรรมาภิบาลรวมถึงเป็นช่องทางในการตรวจสอบเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามหลักความโปร่งใสและหลักการมีส่วนร่วมในหลักธรรมาภิบาลภาคราชการได้อีกด้วย

สื่อมวลชนจึงมีธรรมาภิบาลเป็นสิ่งแวดล้อมภายใน สิ่งแวดล้อมภายนอก และเป็นเครื่องมือของกระบวนการธรรมาภิบาลไปพร้อมๆ กัน รัฐควรเห็นประโยชน์จากการใช้สื่อใหม่และสื่อสังคมออนไลน์ในการส่งเสริมธรรมาภิบาล การที่รัฐล่าช้าในการเปิดเผยข้อมูลที่จำเป็นเท่ากับไม่เปิดเผยข้อมูล การเห็นความสำคัญของสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข่าวสารนั้นมี แต่กลับยังไม่พร้อมทางด้านเทคนิคเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงหรือนำข้อมูลไปใช้ได้อย่างแท้จริง ในขณะที่สื่อมวลชนก็มีแนวโน้มที่จะต้องพัฒนาสื่อให้สามารถรายงานข่าวสารในเชิงสืบสวนที่มีข้อมูลถูกต้อง ครบถ้วน และยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ โดยสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มวิชาชีพทางด้านสื่อมวลชนที่เป็นอิสระและเข้มแข็ง กำกับดูแลและตรวจสอบสื่อมวลชนด้วยกันเองให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีจรรยาบรรณในการผลิตและนำเสนอสื่อต่างๆ ต่อสังคม ปลอดภัยจากการ

แทรกแซงของการเมืองในระดับต่างๆ หรือกลุ่มผลประโยชน์ธุรกิจใดๆ พร้อมทั้งให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ผู้ผลิตสื่อในการเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริงอย่างอิสระ โดยให้มีองค์กรคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและประสิทธิภาพของกลไกการตรวจสอบภาคประชาชน ภาคสื่อมวลชน บทบาทที่สำคัญของสื่อสารมวลชนในวัฒนธรรมธรรมาภิบาล ได้แก่

1. เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย วัฒนธรรมธรรมาภิบาล และวัฒนธรรมสันติวิธีผ่านสื่อทุกประเภทในรูปแบบที่หลากหลาย เข้าใจง่าย โดยสอดแทรกในข่าว ละคร บทเพลง และการละเล่นพื้นเมือง

2. มีส่วนร่วมกับภาคประชาสังคมและนักวิชาการตรวจสอบภาครัฐได้อย่างเข้มแข็ง และได้รับความไว้วางใจจากสังคม โดยมีการกำหนดมาตรฐานการนำเสนอข่าว มีการควบคุมการปฏิบัติงานภายใต้จรรยาบรรณทางวิชาชีพที่เข้มงวด รักษาความเป็นกลาง ความเป็นอิสระในการเสนอข่าว

3. พัฒนาความสามารถในการรายงานข่าวในเชิงสืบสวนที่มีประเด็นเชิงลึก มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับ และค้นหาข้อมูลและข้อเท็จจริงอย่างครบถ้วน

ความรับผิดชอบในทางกฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของจรรยาบรรณสื่อ ในฐานะที่สื่อเป็นประ ตูเผยแพร่นำเสนอข่าวสาร หรือเป็นกระบวนการแรกในการทำงานด้านข่าวสาร ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจ และศึกษากฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน อาทิ ประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยความผิดฐานหมิ่นประมาท โดยเฉพาะความผิดฐานหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา, ประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์, พระราชบัญญัติความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์, พระราชบัญญัติว่าด้วยคดีเด็กและเยาวชน และกฎหมายอื่นๆ อีกหลายฉบับ ทั้งนี้เพราะผู้ใช้สื่อจะต้องรู้ข้อจำกัด ในการใช้สิทธิ เสรีภาพในการสื่อสารหรือแสดงความคิดเห็นให้ถูกต้องอย่างถูกกฎหมาย

6. หลักคุณธรรมเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลสำหรับสื่อสารมวลชน

การส่งเสริมธรรมาภิบาลสำหรับสื่อสารมวลชนนั้น การอบรมคุณธรรมจริยธรรม จรรยาบรรณสื่อเป็นเกณฑ์เสริมที่ต้องจัดให้มีผ่านการเรียนการสอน การอบรมทวนซ้ำความรู้ของสมาคมวิชาชีพต่างๆ ความรับผิดชอบทางด้านจริยธรรมก็เป็นหนึ่งในเกณฑ์จรรยาบรรณที่สื่อสารมวลชนจะต้องรับผิดชอบและต้องใช้จิตสำนึก พินิจพิจารณา และไตร่ตรองถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ตกเป็นข่าว ไปจนถึงญาติพี่น้อง และครอบครัวของผู้ตกเป็นข่าวว่าจะได้รับความเสียหายจากการนำเสนออย่างไร ดังนั้น ความรับผิดชอบทางด้านนี้จึงต้องพิจารณาไตร่ตรองให้มากเป็นพิเศษ เพราะในแต่ละเรื่องแต่ละสถานการณ์ย่อมมีผู้ได้รับผลกระทบแตกต่างกันไป

ทั้งนี้การส่งเสริมหลักคุณธรรมด้วยพระพุทธศาสนาย่อมให้ผลคุณธรรมที่จะเลือกประพฤติปฏิบัติของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชนสูงขึ้น และเป็นส่วนสำคัญในการหนุนเสริมวัฒนธรรมธรรมาภิบาลในสังคมไทย พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี และได้มีการนำมาใช้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองมาแต่โบราณ อาทิ การเป็นคนสมบูรณ์แบบนั้นจะนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและสวัสดิ์ โดยประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 7 ประการ (พระธรรมปิฎก, 2541) ตามหลักสัปปริสธรรม ซึ่งเป็นธรรมของคนดี ประกอบด้วย

1. การรู้จักเหตุ เป็นการรู้จักกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย รู้หน้าที่ของตนเอง อันจะทำให้ปฏิบัติงานตรงตามหน้าที่ มีความสำนึกรับผิดชอบ ความมุ่งหมายและรู้จักผล เข้าใจวัตถุประสงค์ของงานที่ทำ

2. การรู้จักผล ทำให้ทำงานแล้วเกิดผลสัมฤทธิ์ ก่อให้เกิดประสิทธิผล

3. รู้ตน รู้จักตนเอง ว่าโดยฐานะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ เป็นอย่างไร และทำการต่างๆ ให้สอดคล้อง

4. รู้จักประมาณ รู้จักพอดี

5. รู้จักกาล รู้กาลเวลาที่เหมาะสม ระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ หน้าที่การงาน รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร อย่างไร วางแผนการใช้เวลา เป็นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั่นเอง

6. รู้จักบริษัท รู้ชุมชน รู้จักถิ่น ที่ชุมนุม ชุมชน การอันควรประพฤติในที่ชุมชน รู้ระเบียบวินัย ประเพณี วัฒนธรรม ทำให้ประพฤติตัวถูกหลักนิติธรรม คุณธรรม จริยธรรม ของท้องถิ่นนั้น

7. รู้จักบุคคล รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคล เป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุขและเกิดสัมฤทธิ์ผลของงานได้ในที่สุด

ธรรมาภิบาลสำหรับสื่อสารมวลชนแล้วจึงมีอะไรใหม่ๆ ที่ยุ่งยากจนไม่อาจเข้าใจได้ แต่ยังมีได้เป็นกฎปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เพราะศีลธรรมไม่ได้บีบบังคับให้กระทำ แต่ต้องกระทำด้วยความศรัทธาให้ผลของความดีนั้น สื่อสารมวลชนเมื่อกระทำผิดก็ยอมรับว่ามีความผิดพลาดในการรายงานข่าวสารเนื่องจากกลไกของสื่อใหม่ทำให้มีความรอบคอบน้อยลง เนื่องจากขาดกระบวนการตรวจสอบเข้มงวดดังเช่นในยุคก่อนหน้านี้ ดังนั้นในสื่อสารมวลชนที่ยังมีระบบบรรณาธิการย่อมมีการใช้หลักธรรมร่วมด้วยได้ง่าย

หลักคุณธรรมอีกประการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมธรรมาภิบาลก็คือ หลักที่จะทำให้กลุ่มคนที่รักในอาชีพของตนเองมีศรัทธาในงาน เกิดความภาคภูมิใจในสิ่งที่เขาเป็น เพราะกว่าเขาจะเป็นสิ่งนักสื่อสารมวลชนได้ต้องใช้ความรัก (ฉันทะ) ความอดุสาหะ เอาใจใส่กันอย่างรอบคอบ เต็มกำลัง จึงควรที่จะได้ศึกษาและน้อมนำหลักพุทธปรัชญาว่าด้วยสัมปรายิกัตถะมาใช้เป็นเครื่องมือที่จะคอยพยุห ค้ำจุน เสริมสร้าง ความเข้มแข็งในการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลได้ สัมปรายิกัตถะ หมายถึง ประโยชน์ภายใน ประโยชน์ยิ่งขึ้นไป เป็นคุณธรรมเพื่อให้พัฒนาตนเองจากการแก้ปัญหาที่จิตใจของตน ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าต้นเหตุที่สำคัญของปัญหาทั้งปวง พุทธปรัชญานี้จึงมุ่งพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นในทุกแง่มุม แบ่งเป็น 4 หลักที่สำคัญ ได้แก่

1. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา เป็นการพัฒนาความคิดเห็นให้ถูกต้องตามหลักคุณธรรมรวมอยู่ในหลักศรัทธา คือ มีความเชื่อถ้อยมั่นของจิตใจอันถูกต้อง เพราะการมีความเชื่อถ้อยมั่นที่ผิด ย่อมนำไปสู่การกระทำที่ผิด ศรัทธานี้ไม่ได้เน้นให้วางใจเชื่อเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องมีเหตุผลหรือประกอบไปด้วยปัญญา (อาการวตีสัทธา) เป็นส่วนประกอบ แต่ละคนจะต้องพัฒนาตนเองให้มีสมรรถนะเข้าใจ (understanding) บนหลักไม่ยึดมั่นถือมั่นจึงจะถือว่าเป็นความเชื่อและศรัทธาที่ดี การนำหลักสัทธาสัมปทามาใช้ในเรื่องสื่อนั้นทำให้เกิดความชัดเจนจากการศึกษาและไตร่ตรองในเรื่อง บทบาท หน้าที่ จรรยาบรรณ และสิทธิเสรีภาพของสื่อจนเกิดความศรัทธาจากปัญญา เวลาจะสื่อสิ่งใดก็就会有ความรอบคอบและเกิดความถูกต้อง ไม่ผิดพลาดในการสื่อ และไม่ทำให้หวั่นไหวเอนเอียงไปตามอำนาจใด ๆ หลักการนี้จึงเสริมสร้างความรู้ความชัดเจนในการทำหน้าที่สื่อให้สมบูรณ์ด้วยความศรัทธา และเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อ การสร้างความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติงานและเสริมให้การทำงานของภาครัฐและภาคเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน เสริมสร้างให้เกิดการการเข้าใจในการเป็นสื่อว่าต้องมีความรับผิดชอบอย่างใดบ้าง ทำให้เกิดการดำเนินการถูกต้องตามกฎหมาย เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม

2. สิลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นการพัฒนาความประพฤติให้เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเดือดร้อนทั้งตนเองและผู้อื่น รวมอยู่ในหลักศีล การนำหลักศีลสัมปทามาใช้ในเรื่องสื่อนี้จึงเป็นการฝึกตนให้ผู้ใช้สื่อเกิดการพัฒนาพฤติกรรมการใช้สื่อให้เป็นไปอย่างเหมาะสม การสื่อสารใด ๆ ที่จะมีผลต่อการละเมิดสิทธิตนเองและผู้อื่น ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน และส่งผลเป็นโทษจึงเป็นสิ่งที่ควรงดเว้นทั้งสิ้น ย่อมสอดคล้องกับหลักนิติธรรม และหลักความมีส่วนร่วมที่เน้นการไม่ละเมิดกันและกัน

3. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาค เป็นการพัฒนาความสำนึกให้เป็นไปในทางดีงาม เพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างผาสุก คือ ให้อภัยละเว้นสิ่งที่ชั่วร้าย ยอมเสียสละความอยาก ความต้องการอันไม่ชอบธรรม

ของตนเสีย และเสียสละวัตถุสิ่งของ ทรัพย์สมบัติเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นบ้าง เป็นการพัฒนาจิตใจให้รู้จักมีความสุขจากการให้ด้วยความปรารถนาดีต่อผู้อื่น มิใช่ให้เพื่อหวังผลประโยชน์หรือสิ่งตอบแทน เป็นการเสริมสร้างจิตใจให้มี เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา การนำหลักจากสัมปทามาใช้ในเรื่องสื่อนั้นเป็นการบริจจาคโอกาสและสื่อสารสิ่งที่ดีมีประโยชน์แก่ผู้อื่น จึงเป็นการให้ความรู้เป็นทาน หรืออาจเรียกว่าช่วยส่งเสริมสื่อสีขาว

4. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ให้พร้อมในทางปัญญา ทั้งปัญญาทางศิลปวิทยาการต่าง ๆ เพื่อการอาชีพที่ดีที่ถูกต้อง รวมอยู่ในหลักปัญญา อีกทั้งเต็มเปี่ยมไปด้วยศีลธรรม คุณธรรม อันจะทำให้รู้จักผิดชอบชั่วดี ปัญญาทางพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดได้จากการใช้หลักปรัโตโฆสะและโยนิโสมนสิการเป็นหลักสำคัญในการพิจารณาให้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หลักปรัโตโฆสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หมายถึงการรวบรวมความรู้จากภายนอกทั้งหลายมาเป็นข้อมูลในการศึกษา โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำในใจให้แยบคาย กล่าวคือ การพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วน เป็นองค์ประกอบภายใน การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดอย่างมีระเบียบ หมายถึงรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลาย นำข้อมูลทั้งหมดที่มีมาพิจารณาวิเคราะห์ให้ชัดเจนทุกแง่มุมอย่างรอบคอบ นั่นก็คือ รู้จักคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (critical mind) การนำหลักปัญญาสัมปทามาใช้ในเรื่องสื่อนี้จะทำให้เกิดความตระหนักได้ด้วยตนเองว่าการใช้สื่อที่ถูกต้องเป็นอย่างไร สามารถแยกแยะได้อย่างชัดเจนว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ

นักสื่อสารมวลชนและผู้ที่เป็นสื่อสารมวลชนในระบบสื่อใหม่ทั้งหลายล้วนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการธรรมาภิบาล การถึงพร้อมด้วยคุณธรรมตามหลักสัปปุริสธรรม 7 และสัมปรายิกัตถะ 4 อันมีปรัโตโฆสะและโยนิโสมนสิการร่วมด้วยนั้นย่อมเป็นสื่อสารมวลชนที่มีศักยภาพในการบรรลุหลักธรรมาภิบาลด้วยมีตั้งเกณฑ์จำเป็นและเกณฑ์เสริมอย่างบริบูรณ์ในตนเองและสถาบันสื่อสารมวลชน

7. สรุป

สื่อสารมวลชนทำหน้าที่เป็นสถาบันที่มีส่วนในการสร้างสังคมให้ดีขึ้นมีบทบาทอย่างสำคัญในด้านความโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิในการแสดงความคิดเห็น โอกาสในการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มพลังให้กับสมาชิกในสังคม และการบริหารบ้านเมืองด้วยหลักธรรมาภิบาลก็จะต้องใช้สื่อสารมวลชนในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนเพื่อให้เกิดค่านิยมและวัฒนธรรมธรรมาภิบาลอันจะนำไปสู่สังคมที่ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในขณะเดียวกันสื่อสารมวลชนเองก็ต้องปฏิบัติหลักธรรมาภิบาลอย่างเหมาะสม พอประมาณ สมเหตุสมผล ทั้งนี้หลักสัปปุริสธรรม 7 และสัมปรายิกัตถะ 4 ย่อมทำให้นักสื่อสารมวลชนแต่ละคนมีคุณธรรมและเลือกตัดสินใจปฏิบัติดีได้อันเป็นศักยภาพที่เป็นเป้าประสงค์ของธรรมาภิบาลด้วย

บรรณานุกรม

กิริติ บุญเจือ (22556). “ปัญหาและแนวทางเกี่ยวกับการอบรมคุณธรรม จริยธรรม (รวมศีลธรรม) ในประเทศไทยจากมุมมองของแฮมมิลตัน ฮันดิงตัน”. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

กิริติ บุญเจือ. (2546). ปรัชญาภาษาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.

ตรี บุญเจือ. (2558). คนพิการกับการเข้าถึงเทคโนโลยีสื่อสารด้านกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยและวิจารณ์. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2545). ธรรมาภิบาลในองค์กรอิสระ. เอกสารประกอบคำบรรยาย 8 มิถุนายน 2545. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

- วราภรณ์ พงศ์ธรพิสุทธิ์. (2559). **ปรัชญาพอเพียงบนหลักธรรมภิบาลของไทย**. ใน รวิช ตาแก้ว/ (บก.), ประเทศไทยกับธรรมภิบาลด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (หน้า 153-76). กรุงเทพฯ: หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาปรัชญาและจริยศาสตร์. หน้า 157
- สุขะวาน์ พลอยชุม. (2544). **พุทธศาสนาเถรวาท**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Bauman, Z. (1996). **Postmodern ethics**. Cambridge: Blackwell.
- Denhardt, J.V. , Denhardt, R.B. (2003). **The New Public Service: Serving, not Steer**. New York: M.E. Sharpe.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., & Signorielli, N. (1986). "Living with television: The dynamics of the cultivation process" in J. Bryant & D. Zillman (Eds.), **Perspectives on media effects (pp. 17-40)**. Hilldale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Marcuse, H. (1964). **One-dimension man: Studies in the ideology of advanced industrial society**. Boston: Beacon press.
- Schramm, W. (1954). How Communication Works. In Wilbur Schramm (Ed.), **The Process and Effects of Mass Communication (pp. 3-10)**. Urbana, IL: University of Illinois.